

Sygn. akt V CSK 330/06

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 19 grudnia 2006 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Tadeusz Żyznowski (przewodniczący)
SSN Maria Grzelka (sprawozdawca)
SSN Grzegorz Misiurek

w sprawie z powództwa Syndyka Masy Upadłości G.P.
przeciwko D.S. i C.S.

o uznanie umów sprzedaży za bezskuteczne oraz o zapłatę,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 19 grudnia 2006 r.,
skargi kasacyjnej strony powodowej
od wyroku Sądu Okręgowego w W.
z dnia 26 kwietnia 2006 r., sygn. akt [...],

uchyla zaskarżony wyrok w punkcie I (pierwszym) w części obejmującej oddalenie powództwa o uznanie za bezskuteczną umowę sprzedaży z dnia 31 października 2003 r. i o zapłatę kwoty 70.000 zł oraz orzeczenie o kosztach procesu a także w punkcie II (drugim) i w tym zakresie przekazuje sprawę Sądowi Okręgowemu w W. do ponownego rozpoznania pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania kasacyjnego.

Uzasadnienie

W pozwie wniesionym przeciwko C. i D. małżonkom S., Syndyk masy upadłości G.P., prowadzącej działalność gospodarczą pod nazwą „B.”, domagała się uznania za bezskuteczną umowy sprzedaży zawartej dnia 1 września 2003 r. pomiędzy B. i G. małżonkami P. a K.P., dotyczącej nieruchomości o powierzchni 0,0726 ha położonej w W., objętej księgą wieczystą nr [...] Sądu Rejonowego w S. oraz umowy sprzedaży zawartej dnia 31 października 2003 r., odnośnie do tej samej nieruchomości, pomiędzy K.P. a małżonkami C. i D.S. Ponadto, domagał się zasądzenia od pozwanych solidarnie kwoty 70.000,- złotych. Twierdził, że wyzbywając się własności nieruchomości, bliżej opisanej w pozwie, G.P. działała ze świadomością pokrzywdzenia swoich wierzycieli, których nie zaspokojone należności wynosiły w latach 2002-2003 około 410.000,- złotych, zaś na datę ogłoszenia upadłości przekraczały 600.000,- złotych, natomiast majątek stanowiący masę upadłości przedstawiał wartość ok. 245.000,- złotych. Powód wskazał, że K.P. jest synem G.P. i przeciwko niemu działa domniemanie z art. 527 § 3 k.c., oraz, że także małżonkowie S., na rzecz których K.P. rozporządził przedmiotową nieruchomością, wiedzieli o okolicznościach uzasadniających uznanie za bezskuteczną czynność G.P. Wobec tego, że pozwani małżonkowie S. wyzbyli się tej nieruchomości, ale osobie kolejnego nabywcy nie można zarzucić świadomości, że G.P. działała z pokrzywdzeniem wierzycieli, powód domagał się zapłaty przez pozwanych kwoty 70.000,- zł na podstawie art. 134 ust. 1 Prawa upadłościowego.

Sąd Rejonowy w S. wyrokiem z dnia 6 października 2005 r. uwzględnił powództwo w całości. Uznał, że strony umowy sprzedaży z dnia 1 września 2003 r. miały świadomość działania z pokrzywdzeniem wierzycieli G.P. oraz, że taką samą świadomość mieli też pozwani małżonkowie S., którzy należą do grona najbliższej rodziny G.P. i K.P. W związku z tym w świetle art. 527 k.c. w zw. z art. 131 Prawa upadłościowego i naprawczego żądanie ubezszkudnienia umów było zasadne przy czym, stosowanie do art. 531 § 2 k.c. powód mógł wystąpić z takim żądaniem bezpośrednio przeciwko drugim nabywcom nieruchomości. W ustalonym

stanie faktycznym uzasadnione było - zdaniem Sądu Rejonowego – również żądanie zasądzenia kwoty 70.000- zł (art. 134 Prawa upadłościowego i naprawczego). W wyniku uwzględnienia apelacji pozwanych Sąd Okręgowy w W. zaskarżonym wyrokiem zmienił wyrok Sądu Rejonowego w S. i powództwo oddalił. Stwierdził, że aczkolwiek art. 531 § 2 k.c. dawał powodowi możliwość wystąpienia ze skargą pauliańską bezpośrednio przeciwko pozwanym C. i D. małżonkom S., to jednak nie wyłączał obowiązku wskazania jako pozwanego K.P. w zakresie żądania uznania za bezskuteczną umowy z dnia 1 września 2003 r. Zdaniem Sądu Okręgowego, skoro powód nie pozwał K.P. wraz z pozwanymi małżonkami S. to, wobec braku pełnej legitymacji procesowej biernej, powództwo dotyczące umowy z dnia 1 września 2003 r. podlega oddaleniu i to tym bardziej, że uzupełnienie w/w braku zgodnie z art. 195 k.p.c. nie było możliwe w postępowaniu odwoławczym. Oddalenie powództwa o uznanie za bezskuteczną umowy z dnia 1 września 2003 r. przesądzało o oddaleniu także pozostałych żądań powoda, ponieważ nie mogły one być skutecznie dochodzone bez uprzedniego uznania przez Sąd za bezskuteczną pierwszej umowy sprzedaży.

W skardze kasacyjnej powód zaskarżył powyższy wyrok w części obejmującej zmianę wyroku Sądu pierwszej instancji odnośnie do umowy z dnia 31 października 2003 r. Zarzucił naruszenie prawa materialnego – art. 531 § 2 k.c. w zw. z art. 131 ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe i naprawcze oraz naruszenie przepisów postępowania – art. 195 § 1 i 2 k.p.c. Wskazał, że błędnie Sąd Okręgowy przyjął, iż uwzględnienie powództwa o ubezskuteczenie umowy z dnia 31 października 2003 r. wymagało uprzedniego uwzględnienia powództwa o uznanie za bezskuteczną umowy z dnia 1 września 2003 r. oraz, wadliwie uznał, iż w zakresie powództwa dotyczącego umowy z dnia 31 października 2003 r. wymagane było po stronie pozwanej współuczestnictwo konieczne pozwanych małżonków S. i K.P. Powód wnosił w skardze kasacyjnej o uchylenie wyroku Sądu Okręgowego w zaskarżonej części i przekazanie w tym zakresie sprawy Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania lub o uchylenie zaskarżonego wyroku w tej części i jego zmianę przez oddalenie apelacji pozwanych od wyroku Sądu Rejonowego rozstrzygającego o ubezskuteczeniu

umowy z dnia 31 października 2003 r. i zasądzeniu od pozwanych kwoty 70.000,- złotych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Istotą skargi pauliańskiej jest pozbawienie, wobec występującego ze skargą wierzyciela, skuteczności określonej czynności prawnej. Odjęcie skuteczności wyraża się w możliwości dochodzenia przez wierzyciela zaspokojenia z oznaczonych przedmiotów majątkowych mimo, że przedmioty te do dłużnika nie należą oraz znoszenia egzekucji z tych przedmiotów przez osobę mającą aktualnie do nich prawo. Legitymowanym biernie w sprawie z powództwa wierzyciela nie jest dłużnik lecz osoba trzecia, z którą dłużnik czynność prawną krzywdzącą wierzyciela przedsięwziął (art. 531 § 1 k.c.) albo osoba, na rzecz której osoba trzecia rozporządziła korzyścią majątkową uzyskaną w wyniku czynności prawnej z dłużnikiem (art. 531 § 2 k.c.). Jednocześnie, uwzględniając, że skarga pauliańska ma umożliwić zaspokojenie się wierzyciela z przedmiotu, do którego prawo przysługuje osobie trzeciej lub osobie kolejnej ubezskutechnieniu podlega ta czynność prawna, w wyniku której prawo do przedmiotu majątkowego należącego poprzednio do dłużnika (lub podlegającego włączeniu do majątku dłużnika) nabyła osoba trzecia lub osoba kolejna.

Ubezskutechnienie czynności prawnej obejmującej rozporządzenie przez osobę trzecią korzyścią majątkową uzyskaną w wyniku krzywdzącej wierzyciela czynności prawnej z dłużnikiem wymaga wykazania, że dłużnik działał ze świadomością pokrzywdzenia wierzyciela a osoba trzecia o tym wiedziała lub przy zachowaniu należytej staranności mogła wiedzieć (art. 527 k.c.) oraz, że o powyższych okolicznościach wiedziała osoba, na rzecz której rozporządzenie nastąpiło (art. 531 § 2 k.c.). Udowodnieniu pierwszej z wymienionych przesłanek służy skuteczne wytoczenie powództwa przeciwko osobie trzeciej o uznanie za bezskuteczną wobec powodowego wierzyciela czynności prawnej pomiędzy dłużnikiem a tą osobą trzecią (art. 531 § 1 k.c.), albo skuteczne przedstawienie w procesie przeciwko kontrahentowi osoby trzeciej dowodów wskazujących na działanie dłużnika i osoby trzeciej ze świadomością pokrzywdzenia wierzyciela. Dla uznania za bezskuteczną wobec wierzyciela występującego ze skargą

pauliańską czynności pomiędzy kontrahentem osoby trzeciej rozporządzającej uzyskaną korzyścią majątkową a tą osobą wymagane jest ponadto wykazanie, że kontrahent miał pozytywną wiedzę o tego rodzaju świadomości dłużnika i osoby trzeciej jaką przewiduje art. 527 § 1 k.c.

W rozpoznawanej sprawie powód wystąpił o ubezskuteczenie umowy pomiędzy dłużnikiem i jego małżonkiem a osobą trzecią oraz o ubezskuteczenie umowy pomiędzy osobą trzecią i jej kontrahentem. Sąd Okręgowy w zaskarżonym wyroku trafnie uznał, że żądanie uznania za bezskuteczną pierwszej z wymienionych umów powinno być skierowane przeciwko osobie trzeciej, tj. K.P. (art. 531 § 1 k.c.). Nie oznacza to jednak, że oddalenie powództwa dotyczącego umowy z dnia 1 września 2003 r. z uwagi na niewskazanie K.P., jako pozwanego, przesądzało o bezzasadności powództwa o uznanie za bezskuteczną umowy z dnia 31 października 2003 r. zawartej przez K.P. z pozwanymi małżonkami S. Warunek sine qua non uwzględnienia powództwa dotyczącego umowy z dnia 31 października 2003 r., jakim było wykazanie, że G.P. i K.P. działali w umowie z dnia 1 września 2003 r. w okolicznościach, o których mowa w art. 527 § 1 k.c. nie musiał być spełniony wyłącznie w drodze uwzględnienia powództwa o uznanie za bezskuteczną umowy z dnia 1 września 2003 r. Warunek ten podlegał udowodnieniu niezależnie od faktu nieskutecznego pod względem legitymacji procesowej biernej wytoczenia przez powoda powództwa o uznanie za bezskuteczną umowy z dnia 1 września 2003 r. Jedynie w sytuacji gdyby to powództwo zostało oddalone ze względu na brak przesłanek przewidzianych w art. 527 § 1 k.c. skarga pauliańska dotycząca umowy z dnia 31 października 2003 r. byłaby również skazana na przegraną; zgodnie z art. 365 § 1 k.p.c. Sąd nie mógłby w sprawie o ubezskuteczenie umowy z dnia 31 października 2003 r. odmiennie ocenić kwestii okoliczności uzasadniających uznanie za bezskuteczną umowy z dnia 1 września 2003 r. Brak pozwania K.P. odnośnie żądania ubezskuteczenia umowy z dnia 1 września 2003 r. nie tylko nie stał na przeszkodzie do rozważenia zasadności powództwa dotyczącego umowy z dnia 31 października 2003 r., lecz wręcz skutkowało powstaniem takiego stanu, jak gdyby powództwo o ubezskuteczenie umowy z dnia 1 września 2003 r. w ogóle nie zostało wytoczone a to, w świetle art. 531 § 2 k.c. z całą wyrazistością

unaoczniało potrzebę przesłankowego badania, przy rozważaniu powództwa dotyczącego umowy z dnia 31 października 2003 r., czy G.P. i K.P. działali w umowie z dnia 1 września 2003 r. w sposób przewidziany w art. 527 § 1 k.c.

Z przedstawionych względów należało przyznać rację skarżącemu, że zaskarżony wyrok narusza art. 531 § 2 k.c. w zw. z art. 131 Prawa upadłościowego i naprawczego.

Zasadny był także zarzut naruszenia art. 195 k.p.c. Wbrew stanowisku Sądu Okręgowego wymieniony przepis w ogóle nie znajdował w rozpoznawanej sprawie zastosowania. Dotyczy on współuczestnictwa koniecznego (art. 72 § 2 k.p.c.), które jest kwalifikowanym rodzajem współuczestnictwa materialnego (art. 72 § 1 pkt 1 k.p.c.) i może wynikać z istoty stosunku prawnego będącego podstawą powództwa lub przepisu ustawy. Jak to wyżej wskazano powództwo o uznanie za bezskuteczną umowy z dnia 1 września 2003 r., nie tylko nie musiało być wytoczone przeciwko K.P. wespół z małżonkami S., ale przeciwko tym ostatnim, jako nie będącym uczestnikami w/w czynności prawnej, nie mogło być skutecznie wytoczone. To powództwo, zgodnie z art. 531 § 1 k.c. – dotyczyć mogło tylko K.P., który jednocześnie nie mógł być skutecznie pozwany obok małżonków S. o uznanie za bezskuteczną umowy z dnia 31 października 2003 r. Wypada powtórzyć, że unormowania w art. 531 § 2 k.c., wyrażające się możliwością wystąpienia przez wierzyciela bezpośrednio przeciwko osobie, na rzecz której nastąpiło rozporządzenie korzyścią majątkową uzyskaną przez osobę trzecią z czynności z dłużnikiem, obejmuje żądanie uznania za bezskuteczną czynności rozporządzającej, tj. czynności pomiędzy osobą trzecią a osobą kolejną, nie zaś czynności pomiędzy dłużnikiem a osobą trzecią. Legitymowana biernie w takim przypadku jest wyłącznie osoba kolejna czemu nie stoi na przeszkodzie okoliczność, że zgodnie z art. 531 § 2 k.c. przy ocenie powództwa skierowanego bezpośrednio przeciwko tej osobie badaniu podlegają przesłanki uzasadniające uznanie za bezskuteczną wobec powoda czynności dłużnika z osobą trzecią.

Mając na względzie powyższe Sąd Najwyższy uchylił wyrok Sądu Okręgowego w zaskarżonej części i sprawę w tym zakresie przekazał Sądowi

Okręgowemu do ponownego rozpoznania (art. 398¹⁵ § 1 k.p.c.). O kosztach orzeczono zgodnie z art. 108 § 2 k.p.c.